

ASPECTE RELEVANTE PRIVIND SECURITATEA ÎN ZONA ASIEI CENTRALE

RELEVANT SECURITY ISSUES IN CENTRAL ASIA

Cătălin-Ștefan IBĂNESCU*

Asia Centrală s-a afirmat în ultima perioadă, ca una dintre cele mai atractive, dar și mai disputate regiuni ale globului, pe considerente geopolitice, ce țin de vidul de putere apărut după destrămarea Uniunii Sovietice, dar și geoeconomice, cu referire directă asupra resurselor energetice, de care statele din zonă beneficiază. În mod firesc, au apărut numeroase probleme, la a căror gestionare sunt chemate nu numai cele cinci țări cuprinse în această arie, dar și comunitatea internațională, cu organizațiile ei guvernamentale, neguvernamentale sau multinaționale.

Cuvinte cheie: Asia Centrală; resurse; geopolitică; interes; securitate.

Lately, Central Asia has established itself as one of the most attractive, but also most disputed regions of the world, on geopolitical considerations, related to the power vacuum emerged after the collapse of the Soviet Union, and also on geo-economic considerations, with direct reference to the energy resources that the states in the area benefit from. Naturally, numerous problems have arisen, whose management is called upon not only the five countries included in this area, but also upon the international community, with its government organizations, NGOs and multinational.

Keywords: Central Asia; resources; geopolitics; interest; security.

Delimitări geografice

Asia Centrală reprezintă o zonă geografică strict delimitată, atât din punct de vedere geografic, dar și geopolitic, cu o personalitate distinctă în cadrul țărilor grupate pe aceste criterii. Totuși, față de acestea, zona prezintă un interes deosebit pe baza unor considerente ce țin, în special, de resursele petroliere ale zonei.

Cu o suprafață de 4.003.400 km² și 61.551.945 locuitori, Asia Centrală ocupă puțin sub 2% din populația continentului, incluzând cinci țări: Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan, Turkmenistan și Uzbekistan. Din punct de vedere geografic, zona este delimitată la vest de Marea Caspică, la est de China, la nord de Federația Rusă, iar la sud de Afganistan. Datorită faptului că aria respectivă este locuită, în special de popoare turcice, ca de exemplu uzbeki, kazahi, kirghizi, uiguri, întreaga zonă mai este cunoscută sub

* Doctorand, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”; e-mail: catalin@coverall.ro

numele de Turkestan. Paul McFedries a denumit aceeași zonă cu termenul de **stans**¹, având în vedere terminația comună a tuturor țărilor cuprinse în Asia Centrală.

Nu întotdeauna se dă aceeași dimensiune zonei central-asiatice, localizarea ei făcându-se ca urmare a unor criterii diferite, în funcție de evaluările momentului sau operaționale ale instituției respective. De exemplu, conform unei evaluări a UNESCO, Asia Centrală ar cuprinde, pe lângă cele cinci țări, Mongolia, Tibetul, nordul Iranului, Afganistan, nordul Pakistanului, provinciile Cașmir și Ladakh din India și sudul taigalei ruse. O altă modalitate de identificare a zonei ar fi pe bază de etnicitate, după acest criteriu aria respectivă fiind definită de popoarele turcice estice, popoarele Iranului de est și cele de origine mongolă. Pentru o prezentare sintetică a zonei, în tabelul următor sunt enumerate principalele date de interes geopolitic ale Asiei Centrale:

Țara	Suprafața (Km2)	Populația (2009)	Densitate (loc/km2)	PIB (mil.\$-2009)	PIB/loc.	Capitala	Limba oficială
Kazahstan	2.724.900	16.004.800	6	109.273	6.823	Akmola	kazahă, rusă
Kârgâstan	199.900	5.482.000	27	4570	850	Bișkek	Kirghiză, rusă
Tadjikistan	143.100	7.349.845	51	4982	766	Dușambe	tadjică
Turkmenistan	488.100	5.110.000	10	16.197	3242	Așhabad	turkmenă
Uzbekistan	447.400	27.606.000	62	32.816	1175	Tașkent	uzbecă

Importanța geostrategică a zonei

Importanța geostrategică a zonei a crescut odată cu descoperirea resurselor de energie din zona Asiei Centrale și a Caucazului de sud și cu disputa asupra traseelor prin care această energie va ajunge la consumator². Astfel, a apărut firească tendința ca marii jucători strategici ai lumii contemporane să se implice în zonă. Noul comportament al Statelor Unite indică un interes deosebit asupra zonei, confirmat de schimbarea tacticii NATO și noua direcție a interesului geostrategic american în spațiul post-sovietic. Atât pentru UE, cât și pentru Statele Unite, securizarea rutelor energetice care duc/vin in/din Caucaz sau din Asia Centrală și trec prin zona Marii Negre este esențială³. Ultimul val de extindere a UE a dus la o situație inedită pentru țările membre: pentru prima oară, UE are granițe la Marea Neagră, aceasta făcând ca state care păreau îndepărtate, precum

¹ Cf. Paul McFedries, „stans”, Word Spy, <http://www.wordspy.com/words/stans.asp>. Accesat la 16.01.2012

² Constantin Hlihor, Constantin Bușe, *Securitate și stabilitate în Asia Centrală*, în *Gândirea Militară Românească*, nr.4, 2005, p.34.

³ „România Liberă” din 15 ianuarie 2007.

Kazahstanul, să fie de fapt mult mai aproape. În acest context, România poate veni cu idei în privința cooperării și stabilității în zona Mării Negre și a Mării Caspice”⁴.

La nivelul analizei strategice se apreciază⁵ că majoritatea resurselor mondiale de hidrocarburi se găsește în trei regiuni adiacente situate pe axa nord-sud: Rusia, Bazinul Caspic și Golful Persic. Se anticipează că țările dezvoltate din Europa și America de Nord vor produce mai puțin petrol și gaze din surse proprii și, prin urmare, vor fi mai dependente ca oricând de importurile de la OPEC și de la statele producătoare de petrol și gaze, în special din Orientul Apropiat, din Rusia și din țările din jurul Mării Caspice, problemele care afectează disponibilitatea acestor resurse fiind corelate. Ele au exercitat și continuă să exercite o influență reală, cu impact major asupra politicii externe a statelor, disponibilitatea resurselor naturale rămânând, și în prezent, o sursă de tensiuni și potențial conflict.

Această afirmație este demonstrată – alături de multele argumente prezentate în literatura de specialitate – de către răsturnările dramatice în politica mondială, începând cu ultimul deceniu al secolului trecut, dar și mai recente probleme, dificultăți și îngrijorări apărute încă de la începutul lui ianuarie 2006. Criza gazelor naturale rusești, urmată de criza negocierilor în dosarul nuclear iranian și conflictul în derulare din Orientul Mijlociu, ridică prețul petrolului, ceea ce denotă că această piață este lipsită de transparență și este caracterizată printr-o puternică fluctuație a prețurilor. Asia Centrală a prezentat, în ultimele secole un interes strategic deosebit, datorită a cel puțin două motivații evidente: vecinătatea cu mari puteri zonale; marile resurse petroliere, care nu au putut niciodată fi folosite în interesul populației locale. De altfel, zona nu a constituit niciodată un centru de putere, fie el regional, ci a fost inclusă în alte sfere de influență. De-a lungul istoriei, această parte a lumii a fost divizată în modalități diferite, organizată și reorganizată în mod repetat, fără ca popoarele locale să beneficieze prea mult de toate aceste schimbări.

La o analiză istorică aprofundată se constată că Zona Asiei Centrale are un mare avantaj, dar și un mare dezavantaj. Avantajul constă în faptul că se găsește la întretărirea principalelor rute comerciale ce leagă marile puteri ale continentului, în acest fel menținându-se un contact permanent cu lumea mai mult sau mai puțin apropiată. Dezavantajul este acela care decurge din aceeași situație, care a determinat puterile zonale să își asigure rutele de transport și resursele prin realizarea unor incursiuni sau ocupații succesive, mai mult sau mai puțin îndelungate. Toate aceste popoare au fost în permanență vulnerabile la diverse agresiuni, fie pentru dominație în zonă, fie ca urmare a apariției unui vacuum de putere. Dinspre nord au venit, din zona de stepă, care permite o mobilitate deosebită, numeroase invazii, dintre care cele mai importante sunt cea mongolă, venită pe cai, și cea rusă, care a beneficiat de facilitățile deschise de calea ferată. Accesul către

⁴ Ibidem.

⁵ Sergiu Celac, *Cinci argumente pentru o implicare mai activă a Occidentului în Regiunea Mării Negre. În: O nouă strategie euro-atlantică pentru Regiunea Mării Negre*, Institutul Român de Studii Internaționale „Nicolae Titulescu”, București, 2004, p.141.

resursele zonei, ca și dorința de a ajunge cât mai ușor în Afganistan, au mărit afluența rusească, ce se resimte și azi la nivelul statelor ce se află aici. Federația Rusă nu acceptă o scădere a influenței și de aceea urmează cu consecvență aceeași politică de mare putere.

Din partea de est s-a exercitat o influență continuă din partea Chinei, care, în ofensiva sa către Tibet a atins, din punct de vedere cultural și economic această zonă, iar mai târziu ca o contrapondere a acțiunilor sovietice în Afganistan. Dinspre sud a existat o influență mai mult sau mai puțin accentuată, din India, în mod deosebit din zona cursului superior al fluviului Ind. În secolele 19 și 20, Anglia, care își exercita dominația în regiune, a încercat să contracareze dominația rusească, prin măsuri ce nu și-au atins scopul decât parțial. De altfel, influența Indiei a fost destul de redusă, cel puțin din două considerente majore: obstacolele naturale ce separă cele două regiuni; marile diferențe culturale dintre ele. Nu același lucru se poate spune despre Pakistan, care are cel puțin afinități religioase cu cele cinci țări. Zona de vest și-a exercitat partea sa de influență, dinspre Iran, ori ca parte a orientării politicii turcești către Asia Centrală, pe baza unor afinități de limbă și religie deosebit de evidente. După războiul rece opțiunea statelor din zonă către independență s-a făcut, nu atât ca urmare a dorinței de identitate națională, cât mai ales, ca urmare a dorinței de comuniune religioasă, lingvistică sau tribală. Se resimte, totuși, în regiune, influența, în primul rând rusească, iar apoi turcească, chineză, americană, iraniană, pakistaneză, indiană. Astfel, influența rusă se menține la cote înalte, ca urmare a politicii Moscovei de a nu-și diminua rolul pe care l-a avut în fostele membre ale Uniunii Sovietice. Cu toate eforturile susținute ale guvernanților ruși, rolul lor în regiune se diminuează în favoarea altor actori ce se afirmă în zonă. SUA, care sunt puternic implicate, din punct de vedere militar, în rezolvarea problemelor regionale, adoptând, totodată, o politică a petrolului cu totul specială au, în momentul actual, o influență majoră în diplomația zonei. Proximitatea acestei arii cu Afganistanul, ca și marile resurse petroliere prezente aici determină Statele Unite să fie, în continuare, extrem de atente cu evenimentele zonale, pe care încearcă să le direcționeze în sensul pe care îl doresc. Alături de ele, acționează, în aceeași direcție, toate statele europene membre NATO.

China este, la rândul ei, deosebit de interesată de resursele zonei, principala modalitate prin care își face simțită prezența aici fiind Organizația pentru Cooperare de la Shanghai⁶. India are propriile opțiuni strategice cu privire la Asia Centrală. În afara influenței pe care o manifestă în Afganistan, ea menține, în continuare baza militară de la Farkhor (Tadjikistan) și are relații militare extinse cu Kazahstan și Uzbekistan⁷. Turcia are o influență tot mai mare în zonă, ce crește rapid, principalele elemente favorizante fiind originea etnică comună și afinitățile lingvistice. Realizarea și punerea în funcțiune a conductei Baku-Tbilisi-

⁶ Andrew Scheineson (2009-03-24). „The Shanghai Cooperation Organization”. *Backgrounder*. Council on Foreign Relations. http://www.cfr.org/publication/10883/shanghai_cooperation_organization.html. Accesat 16.01 2012

⁷ Erich Reiter, *The Impact of Asian Powers on Global Developments*. Springer, 2004. ISBN 3790800929, 9783790800920.

Ceyhan a accelerat acest proces, Ankara înlăturând în 2008 vizele pentru cetățenii ce aparțin republicilor de neam turcic din zonă.

Iranul și Pakistanul sunt, de asemenea, interesate de resursele zonei, manifestându-și opțiunile pentru realizarea, pe teritoriul lor, a unor conducte de transport petrol și gaze către ocean. De altfel, cea mai scurtă cale de acces către oceanul planetar, dinspre această zonă, trece prin Pakistan.

În același timp, Asia Centrală este puternic implicată în războiul împotriva terorismului și traficului de droguri și în această privință existând divergențe de păreri. Stabilirea unor baze americane în Uzbekistan și Kârgâstan nu a fost privită cu ochi buni de unele țări din zonă, în special de Federația Rusă și China, care nu doresc o prezență americană aici. Totodată, guvernele vest-europene acuză conducerea rusească, chineză sau a fostelor republici sovietice că împiedică dorința de separare a țărilor Asiei Centrale și conferă luptei împotriva terorismului și a traficului de droguri aspecte de ordin religios sau etnic.

Proiecții către un viitor mai sigur

Întreaga regiune se confruntă cu o situație dramatică în ceea ce privește infrastructura de transport, sănătate, învățământ, administrativă etc. Tot ce există, în aceste domenii sunt moșteniri de pe timpul regimului sovietic, care nu au mai fost modernizate din varii motive, o situație specială având țările cele mai sărace, Kârgâstan și Tadjikistan. De aceea se impune adoptarea unor măsuri adecvate pentru redresarea unei situații critice, înainte ca aceasta să afecteze grav populația zonei⁸: eradicarea corupției, care afectează toate statele, pe baza experienței dobândite de fostele țări sovietice, în mod special țările baltice și Georgia; realizarea unor politici pentru menținerea forței de muncă calificate și stimularea autorităților pentru atragerea tinerilor către profesii cu înaltă calificare și bine plătite; implementarea unor sisteme manageriale și fiscale moderne, în funcție de veniturile fiecărui cetățean; stoparea tendințelor prin care medicii și profesorii sunt folosiți în profesii din afara sistemului statal; în domeniul infrastructurilor să fie luate o serie de măsuri, ca de exemplu:

- realizarea unor studii complexe, prin care resursele naționale să fie folosite, cât mai eficient, în folosul propriului popor;
- publicarea acestor studii și înmânarea lor spre analiză specialiștilor, societății civile, investitorilor etc.;
- realizarea transparenței la materializarea tuturor acestor studii;
- atragerea societății civile la monitorizarea și accesarea activității guvernamentale, în toate domeniile;
- realizarea unor proiecte clare, cu obiective precise, realiste, cu consultarea tuturor celor implicați, inclusiv a societății civile;
- crearea unui sistem antifraudă eficient și imparțial;
- stabilirea unor standarde de calitate, în toate domeniile.

⁸ Cf. International Crisis Group, Asia Report no. 201, 3 Feb. 2011

Sectoarele prioritare de reformă la care statele Asiei Centrale trebuie să se concentreze sunt cele ce țin de energie, învățământ, sănătate, transport (inclusiv transportul resurselor).

Reforma statelor din zonă nu poate fi realizată pe deplin fără o largă participare a comunității internaționale, care, prin atitudinea adoptată, poate stimula considerabil, evoluția pozitivă a statelor din zonă. Acestea pot realiza: adoptarea unor strategii stimulative pe termen mediu și lung; stabilirea unor mecanisme de coordonare a tuturor eforturilor; identificarea unor criterii prin care să se urmărească folosirea cât mai judicioasă a fondurilor împrumutate; realizarea unor politici transparente în folosirea tuturor fondurilor internaționale avute la dispoziție, inclusiv față de societatea civilă.

Raportul menționat specifică câteva sarcini majore, specifice, la care ar trebui să adere Federația Rusă și China, în raporturile lor cu Asia Centrală, pe termen scurt și mediu⁹: recunoașterea faptului că securitatea zonei este în interesul securității internaționale; instituirea unor programe bilaterale de cooperare, în afara, dar în consens cu eforturile internaționale de asigurare a stabilității în zonă; asigurarea că fiecare investitor exercită presiuni de reformă asupra statului beneficiar și asigurarea că nu va exista un singur stat care să monopolizeze toate investițiile ce merg într-o singură țară.

Toate aceste considerente ne conduc către concluzia că Asia Centrală reprezintă o regiune de interes major pe arena mondială, nu numai pentru puterile lumii, dar și pentru toate țările, mai mult sau mai puțin afectate de evoluția pieței energetice. În acest cadru, se construiesc și se materializează strategii, pe termen scurt, mediu și lung, în contextul în care comunitatea internațională se orientează către o lume a echității în relațiile dintre state.

BIBLIOGRAFIE

- McFedries, Paul, „stans”, Word Spy, <http://www. Wordspy.com/words/stans.asp>. Accesat la 16.01.2012
- Hlihor, Constantin, Constantin Buse, *Securitate și stabilitate în Asia Centrala*, în *Gândirea Militară Românească*, nr.4,2005, „Romania Liberă” din 15 ianuarie 2007.
- Celac, Sergiu, *Cinci argumente pentru o implicare mai activă a Occidentului în Regiunea Mării Negre*. În: *O nouă strategie euro-atlantică pentru Regiunea Mării Negre*, Institutul Român de Studii Internaționale „Nicolae Titulescu”, București, 2004,
- Scheineson, Andrew (2009-03-24). „The Shanghai Cooperation Organization”. *Backgrounder*. Council on Foreign Relations.
- Reiter, Erich, *The Impact of Asian Powers on Global Developments*. Springer, 2004. ISBN 3790800929, 9783790800920
- International Crisis Group, *Asia Report no. 201*, 3 Feb. 2011

⁹ Ibidem

- Chow, Edward. „Central Asia's Pipelines: Field of Dreams and Reality“, in *Pipeline Politics in Asia: The Intersection of Demand, Energy Markets, and Supply Routes*. National Bureau of Asian Research, 2010.
- Dani, A.H. and V.M. Masson, eds. *UNESCO History of Civilizations of Central Asia*. Paris: UNESCO, 1992.
- Gorshunova, Olga V. *Svjashennye derevja Khodzhi Barora...*, (*Sacred Trees of Khodzhi Baror: Phytolatry and the Cult of Female Deity in Central Asia*) in *Etnograficheskoje Obozrenie*, 2008, n° 1, pp. 71–82. ISSN 0869-5415. (Russian).
- Mandelbaum, Michael, ed. *Central Asia and the World: Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan*. New York: Council on Foreign Relations Press, 1994.
- Marcinkowski, M. Ismail. *Persian Historiography and Geography: Bertold Spuler on Major Works Produced in Iran, the Caucasus, Central Asia, Pakistan and Early Ottoman Turkey*. Singapore: Pustaka Nasional, 2003.
- Olcott, Martha Brill. *Central Asia's New States: Independence, Foreign policy, and Regional security*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996.
- Soucek, Svatopluk. *A History of Inner Asia*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- Rall, Ted. *Silk Road to Ruin: Is Central Asia the New Middle East?* New York: NBM Publishing, 2006.
- Stone, L.A. *The International Politics of Central Eurasia* (272 pp). Central Eurasian Studies On Line: Accessible via the Web Page of the International Eurasian Institute for Economic and Political Research: <http://www.iicas.org/forumen.htm>
- Weston, David. *Teaching about Inner Asia*, Bloomington, Indiana: ERIC Clearinghouse for Social Studies, 1989.

